

Helsinki bilten

HELSINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI
Kneza Miloša 4, Beograd;
tel/fax. 011/3349-170; 3349-167;
e-mail: office@helsinki.org.rs
<http://www.helsinki.org.rs>

BR.171 // NOVEMBAR 2023.

A. Vučić i M. Radoičić

SRBIJA MORA DA SE ODLUČI

Nedavni događaji na Kosovu dramatično su promenili atmosferu i odnos zapadne međunarodne zajednice prema Zapadnom Balkanu i posebno, prema Srbiji. Promptna reakcija Zapada na teroristički akt u selu Banjska ogolila je dvoličnu politiku Srbije, ali i neuspeh zapadne politike podilaženja i tolerisanja Srbije. Na neki način, taj događaj delovao je otrežnjujuće na EU, SAD i NATO.

Mada zvanični i celoviti izveštaji o tom događaju još nisu dostupni, sudeći po intenzivnoj diplomatskoj aktivnosti koja je usledila, jasno je da je

reč o ozbiljnom pokušaju Srbije da iskoristi fluidni međunarodni kontekst i bezbednosno ugrozi ne samo region, već i Evropu. To je bio pokušaj da se silom stvore uslovi za aneksiju severa Kosova.

Kako bezbednost ima prioritet, posebno imajući u vidu da je Rusija u više navrata stajala iza destabilizirajućih pokušaja na Balkanu (i još uvek je tu), promptna reakcija Zapada je bila očekivana, s obzirom da je to bila crvena linija i opomena da se više ne mogu tolerisati manipulacije i laži Beograda.

Nakon što je osujećena operacija na Kosovu, zvanični Beograd ulaže napor da se distancira i da odgovornost prebaci na kosovske Srbe, tvrdeći da oni imaju parvo na pobunu zbog diskriminacije koja se kontinuirano sprovodi nad njima. Milan Radoičić, koji je priznao da je bio organizator operacije, je priveden, ali je pušten i nema indicija da će mu se suditi u dogledno vreme. Zapad je javno tolerisao taj narativ, ali nije odustao od zahteva da se odgovorni privedu pravdi.

Teroristički akt u “organizaciji Radoičića” intenzivirao je rasprave o proširenju Evropske unije (EU), posebno na Zapadni Balkan, koji je očigledno postao najranjivija tačka kad je reč o novom bezbednosnom okviru Evrope u nastajanju. Ursula fon der Lajen, predsednica Evropske komisije (EK), je još u svom godišnjem obraćanju 13. septembra, poručila da je EU sa 30 plus “strateški interes”.¹ Navela je da je proširenje najbolja investicija u mir bezbednost i prosperitet EU, te da će proširenje biti “katalizator napretka”. A predsednik Evropskog saveta Šarl Mišel je još u avgustu saopštio da bi EU trebalo da bude spremna da primi nove članice “do 2030. godine”.²

Na svim konferencijama i sastancima koji su usledili nakon 24. septembra (ubistvo kosovskog policajca u Banjskoj) raspravljalo se o proširenju, ali još uvek nije jasno o kakvoj će dinamici biti reč. Međutim, postavljeni cilj – 2030. godina – nije ostvariv bez neophodnih promena i u samoj EU, kako je nagovestio predsednik Makron.

BEOGRAD PORIČE ODGOVORNOST

Napad srpske oružane grupe u selu Banjska, kao prethodno i protesti u maju na Severu Kosova, zaustavili su dijalog između Kosova i Srbije, a time i integraciju srpske zajednice u kosovsko društvo. Sukob u Banjskoj ošteti je poziciju

Srbije i posebno predsednika Vučića, koji sada pokušava da kontroliše nastalu štetu i povrati inicijativu i kontrolu – i na domaćem i međunarodnom planu.

Razmere te operacije su obelodanjivane iz dana u dan. Tokom mesec dana istraga i racija zaplenjene su velike količine naoružanja – od minobacača do eksploziva. Ta operacija nije mogla biti pripremljena i izvedena bez odredjenih krugova u Beogradu. Arsenal oružja koji je nađen u manastiru Banjska uglavnom je proizveden u fabrikama u Srbiji. Bivši američki pukovnik Đan Đentile (Gian Gentile) ocenio je da su napadači “bili opremljeni kao vojna pešadija”.³ Situacija po Srbiju bila je tim gora pošto je i posle napada na Banjsku, gomilala vojne trupe na granici sa Kosovom – što su osudile Evropska unija i SAD, koje su to okarakterisale kao “veoma destabilizujuću akciju Vojska Srbije”.⁴

Američki general u penziji Vesli Klark izjavio da napad na severu Kosova, predstavlja pravi problem za stabilnost Balkana i da bi Evropska unija i NATO trebalo da budu zabrinuti. Posebno je istakao da “uznemirava činjenica da se posle incidenta ispostavilo da je u srpskom manastiru bila uskladištena velika količina oružja. Takvih slučajeva je bilo i tokom naših ranijih iskustava na Balkanu devedesetih godina, kada su pojedini manastiri bili uporišta srpskog nacionalizma. Nadam se da će KFOR insistirati da sve to bude provereno – jer za tako nečim nema mesta u trenucima nastojanja da se obezbedi sporazum o autonomiji za kosovske građane srpske nacionalnosti”.⁵

Nakon incidenta, Vojska Srbije je povećala broj pripadnika na granici sa Kosovom, što je naišlo na osudu Stejt departmenta i Brisela. Portparol

1 <https://www.slobodnaevropa.org/a/evropska-unija-gre-nada-lideri-prosirenje/32621362.html>

2 Isto.

3 <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-banjska-32652032.html>

4 Isto.

5 <https://n1info.rs/vesti/vesli-klark-za-voa-napad-na-severu-kosova-treba-da-zabrane-eu-i-nato/>

Bele kuće za nacionalnu bezbednost Džon Kirbi je pozvao na povlačenje srpskih snaga, kako bi se smanjile napetosti.⁶ NATO je kao odgovor na Banjsku odobrio slanje dodatnih snaga KFOR.

Beograd je negirao da je podignut stepen borbenosti srpske vojske što je Vučić uporno ponavljao sagovornicima sa Zapada. U razgovoru sa državnim sekretarom Entoni Blinkenom prema vlastitom iskazu “on je to negirao, jer to nije potpisao i da to su neistine.”⁷ Međutim, poseta američkog ambasadora Kristofera Hila i šefa EU delegacije ambasadora Emanuela Žiofrea kasarnama Vojske Srbije organizovana je desetak dana nakon sukoba, što je bio svojevrsni pritisak da se vojska povuče.⁸

Predsednik Vučić je negirao da je Srbija umešana u incident u Banjskoj i poručio da će sama voditi istragu. Takođe je tvrdio da je napad na Banjsku izvela grupa “očajnih lokalnih Srba” i optužio Kurtija da “teroriše” Srbe na severu Kosova.⁹

Treba imati u vidu i atmosferu i događaje koji su prethodili Banjskoj. Grafiti “Kad se vojska na Kosovo vrati” su poput najave preplavili, ne samo Beograd, već i unutrašnjost Srbije. Takođe, govor predsednika Aleksandra Vučića u Generalnoj skupštini UN, njegov ton i poruka da će Srbija čvrsto ostati nezavisna i neutralna i na taj način štititi svoje interese, te da se neće odreći Kosova ni prijateljstva sa Rusijom¹⁰ – po ko zna koji put otvara dilemu u kom pravcu Srbija ide.

6 <https://www.sd.rs/vesti/kosovo/bela-kuca-pozvala-na-povlacenje-srpske-vojske-vasington-trazi-od-nasih-snaga-da-napuste-2023-09-29>

7 <https://www.sd.rs/vesti/kosovo/negirao-sam-neistine-vucic-otkrio-detalle-razgovora-sa-blinkenom-postavio-je-amerikancu-vazno-2023-09-29>

8 <https://chat.openai.com/c/18d33dc6-999d-4c82-97d3-a2f203ab00b9>

9 Isto-

10 <https://www.novosti.rs/vesti/politika/1283190/vucic-izneo-istinu-pred-celim-svetom-hrabar-govor-predsednika-srbije-generalnoj-skupstini-video>

Zvanični Beograd se nije distancirao od paramilitarne grupe; naprotiv, ona je legalizovana samom činjenicom da su ubijeni članovi paravojne formacije proglašeni herojima i da je proglašen dan žalosti. S obzirom da su EU i SAD taj napad okarakterisali kao teroristički čin, pitanje je kako će se nastaviti dijalog Beograd-Priština, ukoliko Beograd ne isporuči Radoičića ili ga sam ne privede pravdi.

Indikativno je da je Akesandar Vulin, direktor Bezbednosno-informativne agencije (BIA) dao ostavku na tu funkciju upravo u trenutku kad je Srbija pod velikim pritiskom zbog Banjske. Njegovo imenovanje za direktora (u jesen 2022), naišlo je već tada na negodovanje Zapada zbog njegove proruske orijentacije, a otkako je stavljen pod sankcije Ministarstva finansija SAD (jul, 2023) prestao je da sarađuje s BIA. Međutim, Vučić sve do sada nije pokazivao nameru da ga smeni, poručujući da je Vulin pod sankcijama “ne zbog kriminala i korupcije, već zbog Rusije”, kojoj Srbija i dalje nije uvela sankcije zbog rata u Ukrajini.¹¹

Podsekretar Ministarstva finansija SAD Brajan E. Nelson naveo je u obrazloženju sankcija Vulinu 11. jula da se tom odlukom Aleksandar Vulin smatra odgovornim za navodna koruptivna i destabilizujuća dela koja su takođe omogućila ruske maligne aktivnosti u regionu.¹²

Smena Aleksandra Vulina još uvek nije dokaz da se Srbija distancira od ruskog uticaja. Daniel Server ističe da “njegova ostavka ne predstavlja otklon u politici Srbije u podršci Rusiji, već napor da se izbegnu dodatne sankcije”. Dodaje i da Vulin nije jedini problem u Srbiji ili njenim obaveštajnim službama. Predsednik Vučić nije

11 <https://www.bbc.com/serbien/lat/srbija-66173264>

12 <https://www.slobodnaevropa.org/a/sad-vulin-sankcije/32501949.html>

pokazao nikakav znak da žali zbog događaja 24. septembra (na severu Kosova).¹³

Osim što se sve više vezuje za Kinu i Rusiju, Srbija se suočava sa novim kritikama Zapada jer, kako ističe Radio slobodna Evropa, srpske firme izvoze u Rusiju zapadnu robu koja se nalazi na sankcijama Evropske unije, jer mogu biti korišćene u vojnoj industriji. "Kominvex" je jedna od više desetina kompanija koje su registrovane u Srbiji a koje su od početka rata u Ukrajini (februar 2022) izvozile takve proizvode u Rusiju.¹⁴

Međutim, država koja ne poštuje odluke o sankcijama može biti kažnjena čak i zabranom uvoza savremene tehnologije koja se proizvodi na Zapadu, navodi se u odluci EU o 11. paketu sankcija koja je usvojena u junu 2023.¹⁵

Maksimilijan Hes iz Međunarodnog instituta za strateške studije u Filadelfiji je izjavio da je "izvoz te tehnologije u Rusiju zabranjen, jer se koristi za proizvodnju ruskog oružja, a zatim za napade na nevine ukrajinske građane. Učešće u tome je direktna podrška ruskoj agresiji. Srbija ima odgovornost da osigura da se njene kompanije pridržavaju međunarodnih sankcija, da osmisli propise i spreči ovakve stvari".¹⁶

REAKCIJE EU I SAD

Zapad je zaoštrio svoje zahteve, pre svega zbog mogućnosti da se napad, sličan onom u Banjskoj, ponovi i svesti o mogućim posledicama koje bi takav razvoj imao po region. To se odražava u svakoj novoj izjavi o Zapadnom Balkanu.

Poruke Beogradu su postale oštrije i preciznije. Promenjena je atmosfera i sve su češći zahtevi za konkretnom akcijom koje se svode na zahtev da Beograd snažno i nedvosmisleno osudi nedavni oružani incident i da se obaveže da se više neće ponoviti, kao i da se obe strane daleko ozbiljnije angažuju na primeni Ohridskog sporazuma.

Odmah nakon oružanog napada u Banjskoj održan je sastanak Komiteta za politiku i bezbednost EU na kome se raspravljalo o novonastaloj situaciji na Kosovu. Prema nekim diplomatskim izvorima na tom sastanku su mnoge zemlje iznele stav da bi trebalo preduzeti mere protiv Srbije, ukoliko se dokaže njena povezanost s napadima, ili uloga u slanju oružja na teritoriju Kosova koje je pronađeno tokom policijske akcije.¹⁷

U Tirani je održan samit Berlinskog procesa¹⁸ (16.oktobar), prvi izvan EU; proces je revitalizovan nakon što se pokazalo da Zapadni Balkan nema unutrašnji potencijal da sam rukovodi procesom koji bi pripemio članstvo zemalja Zapadnog Balkana (ZB) u EU. To je pokazala i inicijativa Otvoreni Balkan (Srbija, Severna Makedonija, Albanija) koju je pokrenuo predsednik Vučić, koja nije dobila podršku svih zemalja ZB, koje smatraju da je ona izraz pokušaja srpske dominacije.

Ovogodišnji samit u Tirani održan je neposredno posle događaja na severu Kosova, što je uticalo i na to da se EU jasnije obaveže da će slediti politiku proširenja.

13 <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-vulin-vucic-rusija-server/32670271.html>

14 <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-rusija-sankcije-poslovanje/32674619.html>

15 Isto.

16 Isto.

17 <https://n1info.rs/vesti/>

[mere-eu-protiv-srbije-zbog-banjske/](#)

18 Berlinski proces je platforma za saradnju ZB (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo, Severna Makedonija i Srbija). To je inicijativa bivše nemačke kancelarke Angele Merkel iz 2014. godine, koja ima za cilj podsticanje ekonomskog razvoja šest zemalja Zapadnog Balkana i njihovo približavanje Evropskoj uniji.

Nemački kancelar Šolc je ponovio poziv za što skoriji prijem zemalja ZB u EU, naglasivši da je “vrlo jasno da 20 godina nakon što je ovim zemljama obećano pristupanje, to se mora dogoditi vrlo brzo.”¹⁹ A, predsednica Evropske komisije Ursula fon der Lajen je izjavila da je sa samita poslata snažna poruka o opredjeljenju EU za proširenje i da pristup unutrašnjem tržištu treba povećati, ali da to zaheva reforme, kako bi bila omogućena investiciona sredstva EU.²⁰ Ona je takođe istakla da su postavljeni čvrsti temelji ekonomskim investicionim planom od 30 milijardi eura, te da bi zemlje Zapadnog Balkana trebalo da završe i upotpune svoje zajedničko regionalno tržište.²¹

U Zaključcima samita naglašena je važnost regionalne suradnje na Zapadnom Balkanu u aktuelnom kontekstu geopolitičke nesigurnosti na europskom tlu. Podcrtana je važnost jačanja trgovinskih, energetske i prometnih veza između šest država Zapadnog Balkana, kao i između regiona i EU. Istaknuta je potreba za premošćivanjem socijalnog i ekonomskog jaza između Zapadnog Balkana i EU. To podrazumeva potrebu za užom međusobnom suradnjom.²²

Zabrinjavajuća je činjenica da predsednik Vučić nije otišao na samit u Tiranu, već se odlučio da prisustvuje obeležavanju jubileja kineskog projekta “Pojas i put” u Peking. To je otvorilo i pitanje da li Vučić zaista želi da se pridruži Evropskoj uniji. Johana Dajmel, nemačka analitičarka postavlja pitanje da li je Vučić pravi partner, s obzirom da nije otišao u Tiranu gde se raspravljalo o budućnosti Zapadnog Balkana.²³

19 <https://www.slobodnaevropa.org/a/samit-berlinskog-procesa-tirana/32639097.html>

20 Isto.

21 <https://www.aa.com.tr/ba/politika/scholz-u-tirani-berlinski-proces-najbolji-instrument-za-ubrzanje-integracija-zapadnog-balkana-u-eu/3021925>

22 <https://autonomija.info/fon-der-lajen-eu-otvara-vrata-je-dinstvenog-trzista-zapadnom-balkanu-ali-uz-reforme/>

23 <https://www.danas.rs/vesti/politika/demostat/velika-petorka-donosi-konkretno-zahteve-i-rokove-o-cemu-ce->

Evropski parlament je 19. oktobra usvojio rezoluciju u veoma oštrom tonu povodom napada na kosovsku policiju. Dokument poziva Kosovo i Srbiju na deeskalaciju, utvrđivanje svih činjenica u vezi sa događajima u Banjskoj i povratak dijalogu obeju strana. Međutim, rezolucija traži, između ostalog, od Evropske komisije i Evropskog saveta da preduzmu mere protiv Srbije, ukoliko se utvrdi da je bila direktno umešana u ta dešavanja. U raspravi prilikom usvajanja rezolucije mnogi parlamentarci su tražili da se Srbiji uvedu sankcije.

Poruka “velike petorke” – Miroslav Lajčak, (EU), Gabrijel Eskobar (SAD), Emanuel Bon (Francuska), Jens Pletner (Nemačka) i Frančesko Talo (Italija) – Beogradu (21. oktobar), bila je da za Srbiju i Kosovo “nema evropske budućnosti bez normalizacije njihovih međusobnih odnosa i implementacije sporazuma”.²⁴ Lajčak je medijima izjavio da su “Srbija i Kosovo ušle u nove dogovore u februaru i martu ove godine i da se očekuje od obe strane da počnu da ispunjavaju svoje obaveze i iz novih i iz starih sporazuma”.²⁵

Da je sastanak bio oštar svedoči i izjava predsednika Vučića, kako je to bio “težak sastanak” i da veruje “da ćemo u narednom periodu pronaći put za izlazak iz krize”.²⁶

Viola fon Kramon, poslanica Zelenih u Evropskom parlamentu, je nakon Banjske jasno poručila: “Ako nekoga ne interesuje Evropska unija, onda može da nastavi da igra bez Evropske unije, ali onda mu ne treba ni novac. A, znamo da zavisi od tog novca. Zato mislim da bi trebalo

.....
[razgovarati-sa-vucicem-i-kurtijem/](#)

24 <https://www.glasamerike.net/a/srbija-kosovo-normalizacija-vu%C4%8Di%C4%87-petorka-kurti-dijalog/7320732.html>

25 Ibid.

26 Ibid.

da koristimo tu kartu i taj instrument mnogo više.”²⁷

Nemački kancelar Olaf Šolc, francuski predsednik Emanuel Makron i italijanska premijerka Đorđa Meloni zatražili su u javnom pismu da Kosovo započne proceduru za uspostavu Zajednice opština sa srpskom većinom, a da Srbija *de facto* provede priznanje Kosova. U pismu se između ostalog ističe: “Kako bi se postigao brz napredak u provedbi, pozivamo Kosovo da započne proceduru za uspostavu Zajednice opština sa srpskom većinom, kako je opisano u nacrtu statuta, dok Srbija provodi *de facto* priznanje. Formalnosti ne bi trebale stajati na putu napretka po ovom pitanju.”²⁸

Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija (24. oktobar) je razmatrao novi šestomesečni izveštaj generalnog sekretara UN Antonija Gutereša o radu Misije UN na Kosovu (UNMIK). Izveštaj nije obuhvatio napad na Severu Kosova. Poruke članica Saveta bezbednosti UN nisu se mnogo razlikovale od prethodnih. Beograd i Priština su pozvani da se vrate dijalogu, istaknuta je potreba da se formira Zajednica srpskih opština, a neke zapadne zemlje su naglasile da je vreme da se misija UNMIK ukine, jer se realnost razlikuje u odnosu na 1999. Rusija smatra da je UNMIK i dalje neophodan, pre svega, jer je UN forum gde ona ima veću težinu.

U nizu poseta visokih zvaničnika iz EU bila je i poseta Ursule fon der Lajen, predsednice Evropske komisije, koja je ponovila poruke koje su se već ranije čule – da Zapad neće više tolerisati “incidente kakvi su se dogodili u Banjskoj”, te da se očekuje *de facto* priznanje Kosova, odnosno sprovođenje Ohridskog sporazuma. I Kosovo ima svoje obaveze, između ostalih, i formiranje

zajednice srpskih opština prema planu koji je ponudila Komisija.²⁹

Godišnji izveštaj Evropske komisije (8.oktobar), najvažniji dokument za svaku zemlju koja teži članstvu u Evropskoj uniji (EU), i ovog puta iznosi relevantne kritike na račun Srbije povodom ključnih poglavlja, 23 i 24, koja se odnose na vladavinu prava. Normalizacija odnosa sa Kosovom je uslov na evropskom putu obe strane, u suprotnom obe strane rizikuju da izgube važne prilike u odsustvu napretka. Izveštaj se posebno osvrće na slučaj Banjska, koji se ocenjuje kao “najteža eskalacija u poslednjih nekoliko godina”, ali se traži da se istraži i nasilje počinjeno nad trupama KFOR tokom protesta krajem maja. Osim toga, ističe se da Srbija nije uvela sankcije Rusiji, da nije uskladila spoljnu politiku sa politikom EU i da nije zatvorila prostor stranom mešanju i manipulaciji informacijama.³⁰

Izveštaj ističe da Srbija treba da informiše EU o aktivnostima srpsko-ruskog humanitarnog centra u Nišu i njegovoj integraciji u sistem upravljanja vanrednim situacijama. Takođe, Srbija treba da obezbedi da humanitarni cenar u Nišu ne duplira ulogu Koordinacionog centra Evropske komisije za hitne slučajeve.³¹

Evropska komisija je u međuvremenu objavila i *Plan rasta* (8.oktobar) koji treba da bude poseban podsticaj svim zemljama zapadnog Balkana. Naime, reč je o paketu koji iznosi 6,3 milijarde evra, od toga 2 milijarde bespovratne pomoći i četiri milijarde kredita kroz međunarodne finansijske uslove, koji imaju za cilj smanjivanje jaza između zemalja regiona I EU. Komesar za proširenje Varhelji je poručio da se od regiona traži da se jedni prema drugima odnose “kako će

27 <https://n1info.rs/vesti/>

[viola-fon-kramon-vucic-diskredituje-eu-a-uzima-novac/](#)

28 <https://www.klix.ba/vijesti/regija/scholz-macron-i-meloni-kosovo-treba-da-oformi-zso-a-srbija-da-de-facto-prizna-kosovo/231027178>

29 <https://www.slobodnaevropa.org/a/von-der-layen-beograd-posjeta-/32662229.html>

30 <https://www.slobodnaevropa.org/a/evropska-komisija-srbija-izvestaj/32673608.html>

31 <https://n1info.rs/vesti/evropska-komisija-trazi-od-srbije-objasnjenje-o-ruskom-humanitarnom-centru-u-nisu/>

se odnositi prema nama”.³² Srbija i Kosovo neće moći da koriste sredstva iz “Plana rasta” ukoliko ne napreduju u dijalogu o normalizaciji odnosa.

Zapadu se očigledno žuri da reši kosovski problem pre novih evropskih izbora, ali i američkih krajem sledeće godine.

REAKCIJE RUSIJE

Rusija se rukovodi geopolitičkim razlozima u podršci Srbiji kad je reč o Kosovu. Ona brani Rezoluciju 1244 više čak i od same Srbije, budući da je njen cilj u ovoj fazi transformacije svet-skog poretka da brani principe UN, kako bi koristila presedan Kosova u vlastitom okruženju. Rusija usmerava napore prema tzv. kosovskom presedanu i politizaciji osporenih međunarodnih normi (posebno teritorijalnog integriteta i suvereniteta i prava na samoopredeljenje). Da bi branila svoju agresiju na Ukrajinu, Rusija se fokusira na reinterpretaciju istorije, humanitarni i etnički faktor i reinterpretaciju zapadnih akcija na Balkanu.

Ovakav ruski interes objašnjava i njene napore da u svakoj prilici opstruira napore EU, SAD i NATO da zaokruže kosovsku nezavisnost i tako eliminišu tačku konstantnih tenzija, koje lako mogu prerasti u konflikt, kao što je pokazao slučaj Banjska. Ruski uticaj na značajan deo srpskih elita (u Srbiji, Republici Srpskoj i Crnoj Gori) i, pre svega, Srpsku pravoslavnu crkvu (SPC), podriva napore zemalja Zapadnog Balkana da uspostave trajnu kopču s evroatlantskim integracijama. Zato je njen interes da na Kosovu održi status zamrznutog konflikta, a u BIH disfunkcionalnost države.

Rusija je povodom događanja u Banjskoj, ne samo uzela stranu Beograda, već ih je na isti

način i intepretirala, svaljujući odgovornost na kosovskog premijera Albina Kurtija. Ruski stav je objasnio ministar za inovacije i tehnološki razvoj Nenad Popović, koji je rekao da “Rusija nikada neće prihvatiti da Kosovo bude nezavisna država niti da postane članica UN, ali da će podržati svaki kompromis povodom Kosova koji odgovara Srbiji, a koji bude postignut u okviru Rezolucije 1244 i Ustava Srbije.”³³

Predsednik Vučić se odmah nakon Banjske sreo s ruskim ambasadorom Bocan-Harčenka, kako bi ga obavestio da se na Kosovu provodi brutalno etničko čišćenje koje organizuje Albin Kurti uz podršku dela međunarodne zajednice.³⁴

Ruski ambasador je ocenio da Zapad ohrabruje Prištinu i da je apsolutno jasno da se dijalog (u Briselu) koristi kao paravan za ono što se zaista dešava na Kosovu. Dijalog ne daje apsolutno nikakve rezultate, kao ni diplomatski kontakti s predstavnicima vodećih zapadnih zemlje”. Takođe je naveo da pripadnici misije KFOR, predvođene NATO, “ne samo da nisu ispunili zadatak, već su pomagali policijskim snagama u nasilju nad civilima”.³⁵

Usledila je i izjava portparolke ruskog Ministarstva spoljnih poslova Marije Zaharove da je “zaoštravanje situacije na Kosovu i Metohiji, koje je dovelo do krvoprolića u selu Banjska, posledica politike ‘premijera’ samoproglashene republike Albina Kurtija koja ima za cilj da rasplamsa sukob i očisti teritoriju pokrajine od Srba”.³⁶

33 <https://www.blic.rs/vesti/politika/popovic-u-manastiru-banjska-rusija-nikada-nece-prihvatiti-da-kosovo-bude-nezavisna/3t74b5n>

34 <https://www.aa.com.tr/ba/balkan/vu%C4%8Di%C4%87-sa-ambasadorom-ruske-federacije-u-srbiji-aleksandrom-bocan-har%C4%8Denkom/3000354>

35 <https://www.danas.rs/vesti/politika/ruski-ambasador-bocan-harcenko-un-banjska-tragedija/>

36 <https://24sedam.rs/politika/vesti/246325/marija-zaharova-i-rusija-kritikovali-albina-kurtija-vest>

32 Dogovor Srbije i Kosova, pa milijarde od EU, Danas, 9.novembar 2023.

Zamenik ruskog ministra spoljnih poslova Aleksandar Gruško je izjavio da “Rusija ne vidi da postoje izgledi za dugoročnu stabilizaciju situacije oko Kosova zbog toga što Amerika i Evropska unija stalno potpiruju situaciju”.³⁷

Ruski portal *Sputnik* je, komentarišući izjave američkog ambasadora Kristofera Hila povodom slučaja Banjska zaključio da se one svode na to da je obaveza Prištine da osnuje Zajednicu srpskih opština, a da Srbija mora da dopusti učlanjenje lažne države Kosovo u međunarodne organizacije.³⁸

Moskva, odnosno Spoljnoobaveštajna služba Rusije (SVR) je reagovala i na uvođenje američkih sankcija Aleksandru Vulinu, direktoru Bezbednosno informativne agencije (BIA), optužujući SAD za novi akt agresije protiv Srbije.³⁹ A, povodom njegove ostavke ruski mediji su izvestili da se Vulin odlučio na taj korak kako bi zaštitio Srbiju od daljih pritisaka koji dolaze iz Vašingtona i Brisela, te da je to još jedan oblik pritiska na Srbiju i predsednika Vučića zbog neuvođenja sankcija Ruskoj Federaciji.⁴⁰

37 <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/moskva-bez-izgleda-za-dugorocnu-stabilizaciju-na-kosovu-28-9-2023>

38 <https://lat.sputnikportal.rs/20231004/konacna-ucena-amerike-hil-je-dugo-cutao-pa-otkrio-sta-se-krije-iza-dima-krvavih-sukoba-u-banjskoj-1162011537.html>

39 <https://sputnikportal.rs/20230724/rusija-sankcija-protiv-vulina---novi-akt-americke-agresije-protiv-srbije-1158984498.html>

40 <https://informer.rs/vesti/politika/843715/mnogobrojni-ruski-mediji-izvestavaju-o-ostavci-direktora-bia-aleksandra-vulina-podneo-ostavku-kako-bi-sprecio-dalje-pritiske-zapada-na-srbiju>

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Moderirani dijalog EU između Srbije i Kosova nakon 10 godina nije dao očekivane rezultate. Srbija nije pokazala spremnost da prizna novu realnost na Kosovu i da shodno tome, u dijalogu učestvuje konstruktivno, vodeći računa prevashodno o interesima srpske zajednice na Kosovu. Srbija je preko Srpske liste (političke organizacije kosovskih Srba pod patronatom Beograda) ne samo kontrolisala Srbe na Kosovu, nego je, osporavajući suverenitet Kosova podrivala konsolidaciju kosovske države.

Podela Kosova je jedina opcija za koju se Beograd zalaže, što uprkos Briselskom i Ohridskom sporazumu, pokazao i upad na severu Kosova. Srbija (uz podršku Rusije) preferira zamrznuti konflikt koji u svakom “pogodnom trenutku” može da se aktivira, što je pokazao slučaj Banjska.

Upad na severu Kosova pokazao je fragilnost regiona i destruktivni potencijal Srbije za destabilizaciju regiona ali i Evrope.

Strategija podržavanja najvećih “igrača” na Zapadnom Balkanu (Albanije i posebno Srbije) kao stubova stabilnosti nije dala rezultate. Očekivanje da će Srbija reći *ne* Rusiji nije na pomolu. Politika “trenutnog rešenja” i ekonomskog razvoja nije dovoljna, jer se zanemaruje uloga religije, politike identiteta i uverenja.

Imajući u vidu da Srbija nije odustala od revizije granica, te da još uvek nije (ili neće) jasno pokazala spremnost u opredeljenju za članstvo u EU (uprkos zvaničnoj retorici), Helsinski odbor smatra da je neophodna promena politike prema Srbiji.

To podrazumeva:

- Trebalo bi napustiti politiku podilaženja Srbiji koja do sada nije dala rezultate. Kao najvažnija zemlja Zapadnog Balkana, Srbija mora preuzeti odgovornost za stabilnost regiona; u suprotnom, Evropska unija mora posegnuti za konsekvencama.
- Neophodan je snažniji diplomatski i politički pritisak SAD i EU, pre svega, na aktuelnu vlast.
- Neophodno je što pre formulisati *Mapu puta* za proširenje, kako bi se region ponovo mobilisao za evroatlantske integracije.
- Neophodan je aktivniji angažman Evropske komisije u institucionalnim strukturama kako bi se pomogle reforme posebno u poglavljima 23 i 24.
- Neophodan je aktivniji odnos prema društvu koje se nakon tragičnih događaja u maju pokrenulo i polako se artikuliše proevropska orijentacija, ali je neophodna podrška EU.
- Aktuelna vlast, odnosno predsednik Vučić mora da se stavi pred izbor – da sprovede Ohridski sporazum, ili da se Srbiji uskrati pristup evropskim fondovima;
- Novi zakon o medijima je još jedan “korak” ka diktaturi;
- EU mora zahtevati uspostavljanje slobode medija, kako bi se oslobodio prostor za artikulisanje javnosti koja će na drugačiji način formulisati nacionalne interese.
- Neophodno je ograničiti delovanje SPC na Kosovu kako bi se sprečilo dalje ukopavanje srpske zajednice u verski identitet pravoslavne crkve; treba ohrabriti srpsku zajednicu da se okrene autentičnim liderima koji će biti sposobni da promovišu interese i vrednosti koje će obezbediti njihovu punu integraciju u kosovsko društvo kao ravnopravnih građana.